

ЗАСОБИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ЛОГІКИ В ПРАВНИЧОМУ АРГУМЕНТАТИВНОМУ ДИСКУРСІ

Мисик С. Г.

Оскільки метою правничого аргументативного дискурсу є вплив на інших учасників задля їх переконання у вірності чи необхідності якогось рішення, зміни їх поглядів або вчинків за умови, що вони мають певну свободу вибору, то засоби традиційної (формальної) логіки виявляються недостатніми. Неформальнологічний підхід до правничої аргументації дає змогу визначити можливості притаманних йому засобів щодо впливу на інших учасників. Попри всі вето, що накладає традиційна логіка та специфіка правничої комунікації на такий неформальний засіб аргументації, як *argument ad hominem*, він може бути цілком релевантним у межах правничої аргументації.

Ключові слова: *argument ad hominem*, аргументація, правничий аргументативний дискурс, неформальна логіка, переконання.

Поскольку целью юридического аргументативного дискурса является стремление повлиять на других участников, дабы убедить их в верности или необходимости какого-либо решения, изменить их взгляды либо поведение при условии, что они обладают определенной свободой выбора, то средства традиционной (формальной) логики оказываются недостаточными. Неформальнологический подход к юридической аргументации позволяет определить возможности средств влияния на других участников, которыми он обладает. Несмотря на все вето, накладываемые традиционной логикой на такое неформальное средство аргументации, каким является, например, *argument ad hominem*, он может быть вполне релевантным в рамках юридического аргументативного дискурса.

Ключевые слова: *argument ad hominem*, аргументация, юридический аргументативный дискурс, неформальная логика, убеждение.

Whereas the purpose of legal augmentative discourse is an influence another participants to persuade them some solution is true or required, to change their notions or behavior, provided the participants have some freedom of choice, then means of traditional (formal) logic are seemed to be like insufficient. Informal approach to legal argumentation allows to determine opportunities of influence means to affect other participants. Despite all the veto that traditional logic imposes on such informal means of argumentation as (e.g.) *argument ad hominem* is, the latter may be quite relevant within a legal augmentative discourse.

Key words: *argument ad hominem*, argumentation, augmentative discourse, informal logic, persuasion.

Стаття має на меті виявити окремі особливості аргументації, зокрема щодо можливості застосування так званих “позалогічних аргументів” у реальних випадках “живої” дискусії, включаючи зокрема й правничий дискурс.

Адже слушно вважається, що “право є серйозною справою, подекуди дуже серйозною”. Це, зокрема, тому, що, наприклад, “наявна незручна але усталена

напруженість між, з одного боку, тим, що ми знаємо як правопорядок, а з іншого, нашим прагненням до справедливості і демократії” [1, 1546].

Кожен, хто мав справу з певного виду правовим дискурсом, має знати, що він, здебільшого, реалізується як варіант діалогу - правничого діалогу. Як і більшість комунікативних актів, правничий діалог розгортається навколо певного твердження, що спричинює незгоду або принаймні сумнів і має за мету подолати причини цієї незгоди або розвіяти сумніви. Тим більше, коли один з учасників підтримує вірне, на відміну від висунутого попередньо, твердження про те саме явище чи предмет. Наразі, ми маємо класичну дискусію, у підґрунтя якої покладено дві протилежні точки зору. І якщо дискусія щодо мети не має рис “суперечки заради суперечки”, то вона принаймні має за мету або досягнення істини, або досягнення консенсусу, чи, у крайньому разі, здобуття перемоги над опонентом будь-яким чином. (Це, власне, класичний розподіл видів дискусії щодо мети: “суперечка заради істини”, “суперечка заради переконання”, “суперечка заради перемоги”). Отже, “одні діалоги звичайно являють собою “ігри співпраці”, інші виступають як “ігри не співпраці”, а то й навіть як “ігри-протистояння з нульовим результатом”, де досягнення мети мислиться як перемога однієї сторони над іншою” [2, 251] (як це почасти буває в судочинстві). Щодо правової комунікації почасти контроверсійної за визначенням, то тут, як і у інших контроверсійних діалогах, за мету ставиться переконання іншої сторони (реципієнта в широкому сенсі), що може виглядати, певним чином, як залучення союзників (наприклад, серед суддів, присяжних чи публіки).

Одним із засобів вербовки союзників є процес переконання. Поміж багатьох дефініцій переконання можна описати як “успішне інтенціональне зусилля для впливу на ментальні стани інших через комунікацію у випадках, коли той, кого переконують, має певний ступінь свободи” [3, 5]. Переконання є діяльністю чи процесом, через який мовець намагається змінити думки, точку зору чи поведінку іншої особи чи групи осіб через передачу певного повідомлення, у контексті якого той, кого переконують, має певні межі щодо свободи вибору [4, 15]. Як бачимо, про переконання йдеться насамперед за наявності певної свободи вибору, оскільки за відсутності останнього сам процес втрачає сенс: там де існує згода, відпадає потреба переконувати, там де існує примус - воно лише заважає. Переконання передусім спрямоване на тих учасників аргументації, що наразі ще не визначилися у своєму ставленні до положення (тези), яке власне й стало предметом дискусії, тобто - аудиторії. (Оскільки опонент уже має критичну думку щодо твердження пропонента, засоби впливу на нього дещо інші ніж на аудиторію). Х. Перельман і Л. Ольбрехт-Титека визначають аудиторію як “групу тих, на кого мовець прагне вплинути через свою аргументацію” [5, 7].

Оскільки всякий “живий” аргументативний дискурс, як щойно зазначалося, має на меті вплив на слухача вербальними (насамперед) і невербальними засобами, то ці засоби впливу можуть мати різну природу та аргументативну силу. І насамперед це стосується відношень

між суто логічними засобами (передусім дедуктивними умовиводами) та позалогічними можливостями аргументації. Як писав фундатор “нової риторики” Х. Перельман, “аргументація завжди адресується особі, що зверється оратором... до аудиторії слухачів або читачів. Останній ставить за мету отримати або підсилити згоду аудиторії з деякою тезою, яку він сподівається підкріпити. Нова риторика, подібно до старої, прагне також схилити або переконати слухачів, щоб отримати їхню згоду, яка може бути спочатку теоретичною, хоча вона може виражатися в схильності до дії, або ж практичною, провокуючою або безпосередню дію, або рішення, або зобов’язання діяти” [6, 10-11]. М. Каринський ще в середині XIX ст. зазначав про нездатність логіки [формальної] розглянути всі можливі форми висновку, адже щодо “психології, а так само й наук, що мають предметом своїм людське суспільство та різні явища соціального життя, то тут, кажучи загалом, методи дослідження й доведення менш точні (ніж у математичних і природничо-емпіричних науках), і їхній аналіз є незрівнянно більш утрудненим. А у філософії дослідження й досі не вийшло, вочевидь, із того стану немовляти, коли погляди, більш тверезі, радше можна відрізнити від самих парадоксальних безпосереднім інстинктом, ніж на підставі аргументації” [7, 45].

Тут варто погодитися з тими поглядами (попри окремі розбіжності самих цих поглядів), у яких аргументація як один з аспектів загальнолюдського дискурсу не зводиться лише до логіки (наприклад, [8], [9], [10]). Важливо “розібратися в самому людському чиннику логічного впливу, за що нам буде вдячна сама логіка. А цей чинник, у свою чергу, досить неоднорідний і утворюється з багатьох складників” [11, 15].

Тому не дивним є поворот до так званої неформальної логіки. Загалом прийнято вважати, що “неформальна логіка є намаганням розвинути логіку (традиційну), що дає змогу оцінити й проаналізувати аргументи, які зустрічаються в природному мовному (“повсякденній”, “узвичаєній мові”) дискурсі. Дискусія щодо цього може апелювати прикладами наукового, правового та інших технічних форм розмірковування (і такими поняттями, що відрізняють науку від псевдонауки), проте головним малось на меті вичерпний (всеосяжний) опис аргументів, який зміг би пояснити та оцінити аргументи, що зустрічаються в дискусії, дебатах, а також ті розбіжності, що проявляються в повсякденному житті - у соціальних і політичних коментарях, новинах і редакційних статтях у засобах масової інформації (у газетах, журналах, на телебаченні, у Всесвітній мережі, Твіттері тощо), у рекламній, корпоративній та урядовій комунікації, а також в особистому спілкуванні” [12]. “Неформальна логіка також усталено асоціюється з галуззю, що часто відносять до теорії аргументації. Одним з перших показників цієї області досліджень стало виникнення прагма-діалектичного підходу до аргументації, що зазнала розвитку завдяки двом голландським лінгвістам - Франсу ван Ємерену та Робу Гроотендорсту. Стало зрозумілим, що неформальна логіка є частиною світової мережі досліджень, усіх, хто зацікавлений у студіях щодо аргументації, знаними як “теорія аргументації”” [13, 251]. Прагматична цінність неформальної логіки полягає швидше за все в “усвідомленні потреби створення логіки, яка реально допоможе реальній, а не абстрактній людині набути елементарних навичок мисленнєвої діяльності, що полегшують їй діяльність у сфері науки, бізнесу, політики, юридичної практики тощо, а також у її повсякденному житті” [14].

Ми звернулися до такого неформальнологічного аргументу, як аргумент *ad hominem*, оскільки він є чи найпоширенішим у різних проявах аргументативного дискурсу, мабуть саме через те, що аргументація, власне, і є комунікативним протистоянням осіб, чи то вони виражають окремі приватні точки зору, чи намагаються захистити погляди більш широкого загалу (держави, соціальних груп, угруповань, спільнот тощо).

Argumentum ad hominem (до особи), спрямований на конкретну особу (чи групу осіб), - є “прийом переконання, розрахований на почуття опонента чи слухачів, який не ґрунтується на об’єктивних даних” [15, 61], зазвичай вважається аргументом, що стосується помилок релевантності висловлювань в аргументативному дискурсі. Загальноприйнятною є думка, що такий аргумент зосереджується на особистісних якостях опонента, насамперед на його вадах чи хибних вчинках. І якщо навіть подібні докори є справедливими, вони переводять аргументацію в іншу площину, оскільки зміст тверджень *ad hominem* не має відношення до обговорюваної тези [16, 311-312].

Проте це стосується так званого традиційного чи стандартного (насамперед формальнологічного) підходу до дискусії та аргументації. Ще Артур Шопенгауер зазначав у переліку діалектичних (у сенсі суперечки) хитрощів щодо *ad hominem*, що “при твердженні опонента слід глянути, чи не суперечить воно якимось чином хоча б чомусь з того, що він доводив чи з чим він погодився раніше. Далі, чи не суперечить це тезі школи або секти, яку він любить і схвалює, діяльності послідовників цієї секти, нарешті тому, що він сам чинить чи не чинить. Якусь причіпку можна вигадати завжди, в усякому разі” [17, 425-426].

Якщо ми не зводимо аргументацію лише до доведення, як до операції, що ґрунтується на істинних засновках і правилах виведення, а як до складного процесу, спрямованого на переконання (хоча б певної частини аудиторії, то *argumentum ad hominem* (як і *argumentum ipse dixit* чи *argumentum ad verecundiam* - до авторитету) може вважатися своєрідною відповіддю (спротивом, протистоянням) проти зловживання компетентністю чи авторитетом з боку опонента.

Традиційно прийнято розрізняють три різних варіанти *argumentum ad hominem*: 1) пряма атака (*ad personam*), зазвичай називається образливим варіантом, 2) непряма атака або непрямий варіант (*ad hominem circumstantial*) і 3) “ти також” (або *tu quoque*) варіант [18, 53]. Усі три варіанти *argumentum ad hominem* є порушенням першого правила критичної дискусії: “Пам’ятай мету - дійти істини чи, принаймні, консенсусу” (звідси, власне, вимога незмінності тези). Дійсно, усі вони стосуються того учасника дискусії, який намагається позбавити іншу сторону права висловлюватися щодо заявленої тези. В образливому варіанті (*ad personam*) цей учасник руйнує повноваження іншого, дискредитує його інтелект, досвід чи сумлінність (чесність). У непрямому варіанті (*ad hominem circumstantial*) він чинить так, натякаючи, що інший учасник не спроможний на неупереджені твердження, позаяк він керується особистими інтересами. І щодо *tu quoque*, то це варіант, коли повноваження іншого учасника принижуються через засудження непослідовності в його поглядах чи поведінці.

Спільне в цих трьох варіантах те, що дискусювант, який застосує один з варіантів помилки *argumentum ad hominem*: а) не бере до уваги точку зору або аргументацію інших; б) замість цього намагається здобути чи

нав'язати підтримку власної позиції; с) діє, намагаючись дискредитувати іншу сторону дискусії; d) прагне поставити протилежну сторону як негідну довіри [19, 177]. Щодо образливого варіанту (*ad personam*), то критерій полягає в тому, чи є щось негативно сказане про іншого учасника особистою характеристикою: його інтелекту, досвіду тощо. Стосовно непрямих варіанту (*ad hominem circumstantial*), критерієм є, чи полягає увага, звернена до особистих інтересів іншого учасника, у прийнятті певної позиції: фінансового прибутку, соціального успіху тощо. Критерій варіанту *tu quoque* полягає в тому, чи є невідповідність у словах чи діях опонента: він сам подекуди чинить такі дії, за які засуджує інших, зараз він говорить так, проте учора він говорив ось так тощо.

Тут також варто згадати приклад Х. Перельмана - так званий "взірець і антивзірець" [5, 364-370; 20, 219-226], котрий однаково можна співвіднести як з *tu quoque*, так і з *ad verescundiam*. Цей аргумент ґрунтується, по-перше, на поведінкових (навіть габітуальних) властивостях учасників аргументації, по-друге, на відомих авторитетних зразках поведінки. Проте "незручність аргументації за допомогою взірця й антивзірця проявляються тоді, коли особа, яка слугує зразком, поводить себе небездоганно, чи коли антизразок демонструє у своїй поведінці риси, варті наслідування. Дійсно будь-яка дискредитація вчинків взірця чи антивзірця передбачає еталон відмінний, ніж та особа чи група осіб, котрих вихваляють чи зневажають, - еталон, який робить аргументацію за допомогою зразка непридатною через її даремність і навіть шкідливість. Для запобігання цих незручностей автори вдаються до прикрашання чи, навпаки, до спалювання дійсності, до створення образів героїв чи потвор, беззастережно хороших чи поганих" [5, 368-369; 18, 224-225]. Хоча тут наводиться приклад лише окремого випадку неформальної аргументації, пов'язаної із застосуванням аргументу до особи (той же Перельман згадує, наприклад, ще такий варіант, як аналогія), ми можемо помітити усю неоднозначність і "хиткість" аргументів неформальної логіки.

Однак, слід завжди мати на увазі, чи дискусія швидше спрямована на переконання як на здобуття перемоги в суперечці, чи на вирішення розбіжностей у поглядах, тобто має праґма-діалектичний характер. Отже, через те, що суперечка розгортається поза межами сфери дії правил критичної дискусії, то це не є *argumentum ad hominem* у праґма-діалектичному сенсі. Якщо протистояння було частиною критичної суперечки, то воно було би дійсно помилкою *argumentum ad hominem*. Така помилка є реакцією на іншу помилку (*argumentum ad verescundiam* - аргумент до авторитету) і не дає дискусії коректно розгортатися: з двох помилок не випливає істина.

У праґма-діалектичному аналізі *argumentum ad hominem*, на відміну від стандартного (звичного) підходу, не йдеться про релевантність аргументативних засновків щодо певного висновку. (Щодо релевантності, то можна погодитися, що всі автори наголошують, що "релевантність (доречність) є значною мірою контекстуальною і два твердження, що вважаються іррелевантними одне до одного в одному контексті, можуть вважатися релевантними в іншому) [21]. Підставою для цього є те, що аргумент до особи не є помилковим, оскільки він є аргументом з нерелевантними засновками. Щодо праґма-діалектичного аспекту, то релевантність розгортання дискусії залежить від його (аргументу) внеску у вирішення розбіжностей у поглядах. У критичному обговоренні *ad hominem*, дійсно, є завжди досить актуальним (релевантним),

але в негативному сенсі: він перешкоджає, а інколи навіть не дозволяє, дійти до узгодження розбіжностей у поглядах [22].

Коректне використання *argumentum ad hominem*, наприклад, має місце, коли мовець прагне через атаку, спрямовану на особу, про яку йдеться, зруйнувати достовірність свідчень очевидців, чи він намагається заперечити висновки фахівця через обладнання, що називається "справедливою, правдивою і релевантною інформацією" про цю особу [18, 54-55] (подібна модель аргументації властива насамперед політичним дискусіям).

Згідно з А. Бринтоном, опора швидше на риторичні, ніж логічні, погляди щодо *ad hominem* буде включати вихід за межі мислення саме з точки зору логосу [23, 54]. Тут Бринтон апелює до категорії класичної риторики етосу. Позаяк, "персона оратора відіграє в античній риториці центральну роль, то зрозуміло, що вона може бути законно перевірена чи запитана щодо її повноважень, у такій перспективі *argumentum ad hominem* є не помилковим, а цілком вагомим аргументом" [24]. Це можливо за умови, якщо він підтримується реальними претензіями, які показують, що пропонент "втрачає моральний авторитет щодо даного питання, і на разі дійсно не готовий продовжувати дискусію чи коректно мислити через приховані мотиви, дійсно не поділяє цінностей чи переконань, чи принципів, які передбачені даним контекстом, або, інакше, наявний брак етосу" [23, 56]. За Бринтоном, обґрунтована атака на етос є нормальним і слушним застосуванням *ad hominem*. Проте, на відміну від логічної доречності, етична доречність може бути встановлена лише стосовно конкретного випадку.

В аргументативній взаємодії адресатом може бути опонент, або мета (об'єкт) спростування, спрямована на когось іншого. *Ad hominem* може мати місце (застосовуватися) в обох випадках за умови, що проти-дискурс, який дискредитується, представлений окремою особою (індивідом). Звертаючись до свого супротивника або спростовуючи його думку перед аудиторією, мовець може атакувати його проти-дискурс не лише через заперечення окремих аргументів, але й підриваючи довіру до нього. Тоді він прагне зруйнувати точку зору чи позицію, руйнуючи етос індивіда, що виражає суперечну думку [24].

Як зазначалось вище, центральним в аспекті аналізу *ad hominem* є його релевантність. Показати, що *ad hominem* є в даному випадку релевантним, означає, що це все ж був прийнятний аргумент. Учасник, що застосував цей аргумент, тобто відхилився, на думку його опонента, від своєї попередньої стратегії, тим самим узяв на себе нове зобов'язання обґрунтувати, за потреби, що здійснений ним хід належить або до його попередньої стратегії, або до іншої вирашної стратегії, що включає всі здійснені ним ходи й цей хід *ad hominem*. Це нове зобов'язання означає, що коли інший учасник поставить під сумнів релевантність застосованого *argumentum ad hominem*, то його застосовувач починає новий діалог [25, 58].

Проте варто зупинитися на питанні релевантності *ad hominem* стосовно самої тези аргументації. Оскільки аргументація має особистісний характер і почасти безпосередньо стосується особистостей усіх її учасників (також їхніх якостей), то уникнути *ad hominem* подекуди неможливо, а часом його застосування може вважатися абсолютно доречним і доцільним. Зокрема щодо *ad*

hominem circumstantial, то, зважаючи на те, що непряма атака тим чи іншим чином зачіпає інтереси інших учасників аргументації, чи не є важливим встановити, наскільки твердження супротивної сторони є щирими або наскільки компетентною є ця сторона щодо власних тверджень. У такому разі ad hominem виявляється все ж таки пов'язаним з тезою, оскільки спрямований значною мірою на те, щоб з'ясувати, чи варта сама теза обговорення і чи повинна аргументація здійснюватися в певному заданому форматі. Викрита нещирість чи некомпетентність якоїсь зі сторін аргументації принаймні позбавляє останню всякого сенсу щодо досягнення мети. Хоча діалог переводиться в дещо іншу площину, бо, як зазначалося, доречність самого застосування ad hominem (як тією чи іншою мірою інших позаформальнологічних чи риторичних засобів) може потребувати додаткового обґрунтування. Хід такого обґрунтування зостається релевантним попередній тезі. Адже відстоюючи свій авторитет, учасник до якого застосували ad hominem circumstantial, мусить продемонструвати власну щирість чи компетентність щодо свого попереднього твердження і зважати на те, що може постати необхідність чи можливість виправдань подібного роду, слід ще на стадії інвенції, при формуванні власної позиції, хоча б в ідеалі орієнтуючись на Перельманову так звану "універсальну аудиторію". Загалом же коректність застосування неформальнологічних засобів визначається в межах як особистісного, так і спільнотного етосу.

Щодо правничого дискурсу, то ad hominem також може бути цілком релевантним. По-перше, такий дискурс переважно здійснюється як спеціальна форма аргументативного діалогу, де точки зору сторін є протиставленими одна одній (наприклад, позивача і відповідача, захисту і звинувачення тощо). По-друге, кожна зі сторін, окремо одна від одної, може мати певні власні претензії до інших учасників судового чи законодавчого процесу (наприклад, до судді, експерта, свідка та ін.). Так, ad hominem circumstantial може бути застосований задля демонстрації некомпетентності експерта чи спеціаліста, або, на край, викликати сумніви щодо їхніх висновків. Виявом цілком релевантного застосування ad hominem (зокрема tu quoque) може бути й законодавчо передбачені обставини (інші обставини, які викликають сумнів в об'єктивності та неупередженості) щодо підстав відводу судді прокурора чи слідчого.

Наразі не йдеться про досить широкі можливості застосування інших неформальнологічних і риторичних засобів, що можуть використовуватися учасниками правничого діалогу й за певних обставин можуть бути цілком релевантними. Позаяк, попри все достатньо чітке прагнення надати такому діалогу певної формалізації (хоча б через ті ж процесуальні норми), він усе ж таки, з одного боку, передбачає "живу" дискусію, а з іншого, правничий дискурс загалом є невід'ємною частиною постійно мінливого соціокомунікативного процесу. Усе це може стати предметом подальших досліджень.

Література

1. Wetlaufer Gerald B. Rhetoric and its Denial in Legal Discourse / Gerald B. Wetlaufer // *Virginia Law Review*, 1990. - Vol. 76. - pp. 1545-1598.
2. Sartor Giovanni. A Teleological Approach to Legal Dialogues / Giovanni Sartor // *Law, Rights And Discourse. The Legal Philosophy of Robert Alexy*. - Portland: Hart Publishing, 2007. - P. 249-274.

3. O'Keefe, D. J. Persuasion: Theory and research (2nd ed.) / D.J. O'Keefe. - Thousand Oaks, CA: Sage, 2002. - xv, 369 p.

4. Perloff, R.M. The dynamics of persuasion: The Dynamics of Persuasion: Communication and Attitudes in the 21st Century / R.M. Perloff. - Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2003. - 407 p.

5. Perelman Ch., Olbrechts-Tyteca L. The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation / Ch. Perelman, Olbrechts-Tyteca L. - London: University of Notre Dame Press, 1969. - 565 p.

6. Perelman Ch. Formal logic and Informal Logic / Ch. Perelman // *From Methaphysics to rhetoric*. - Dordrecht: Springer Netherlands, 1989. - 197 p.

7. Каринский М.И. Классификация выводов / М.И. Каринский // Избр. труды русских логиков XIX века. - Период. - Москва: Изд-во АН СССР, 1956. - С. 3-177.

8. Рузавин Г.И. Методологические проблемы аргументации / Г.И. Рузавин. - Москва: РАН, ин-т философии, 1997. - 204 с.

9. Perelman Hc. The new rhetoric and the rhetoricians: Remembrances and comments. // *The Quarterly Journal of Speech*. - 1984. - № 70(2). - P. 188-196.

10. Johnstone H. Some Reflections on Argumentation / H. Johnstone // *Philosophy, Rhetoric and Argumentation* / H. Johnstone, M. Natanson. - Pennsylvania, 1965. - P. 4-27.

11. Демьянков В.З. Эффективность аргументации как речевого воздействия / В.З. Демьянков // *Проблемы эффективности речевой коммуникации*. - Москва: ИНИОН АН СССР, 1989. - С. 13-40.

12. Informal Logic // *Stanford Encyclopedea of Philosophy/Metaphysics Research Lab, CSLI, Stanford University*. - [Електронний ресурс]: plato.stanford.edu/entries/logic-informal/

13. Johnson Ralph H. Making Sense of "Informal Logic" / Ralph H. Johnson // *Informal Logic*. - 2006.- Vol. 26. - №. 3. - P. 231-258.

14. Грифцова И.Н. Логика как теоретическая и практическая дисциплина. К вопросу о соотношении формальной и неформальной логики / И.Н. Грифцова. - Москва: Эдиториал УРСС, 1998. - 152 с.

15. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник. 2-е изд / Н.И. Кондаков. - Москва: Наука, 1975. - 720 с.

16. Ивин А.А. Основы аргументации: Учебник / А.А. Ивин. - Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. - 352 с.

17. Шопенгауэр А. Эристическая диалектика / А. Шопенгауэр // *Логика и риторика. Хрестоматия*. - Минск: НТООО "ТетраСистем", 1997, - С. 410-439.

18. Eemeren Frans van, Garssen Bart, Meuffels Bert. Fallacies and judgments of reasonableness. Empirical Research Concerning the Pragma-Dialectical Discussion Rules / Frans van Eemeren, Bart Garssen, Bert Meuffels. - Springer-Dordrecht-Heidelberg-London: Springer Science+Business Media B.V New York, 2009. - x, 231 p.

19. Eemeren Frans H. van, Grootendorst R. A Systematic Theory of Argumentation. The pragma-dialectical approach / Frans H. Van Eemeren, R. Grootendorst. - New York Cambridge University Press 2004. - 216 p.

20. Перельман Х., Олбрехт-Титека Л. Из книги "Новая риторика: трактат об аргументации" (Часть 3, глава III. Аргументация, обосновывающая структуру реального) / Х. Перельман, Л. Олбрехт-Титека // *Язык и моделирование социального взаимодействия*. - Москва: Прогресс, 1987. - С. 207-264.

21. Gilbert Michael A. Emotion, Argumentation & Informal Logic / Michael A. Gilbert. - [Електронний ре-

супс]: yorku.ca/gilbert/argthry/argthry/arg-papers/

22. Eemeren Frans H. Van, Grootendorst Rob. *Argumentum Ad Hominem: A Pragma-Dialectical Case in Point* / Frans H. Van Eemeren, R. Grootendorst // *Fallacies: classical and contemporary readings* - University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press, 1995. - xi, 356 p.

23. Brinton A. A Rhetorical View of the ad hominem / A. Brinton // *Australian Journal of Philosophy*. - 1985. - № 63:1. - P. 51-63.

24. Amossy, Ruth. The argument ad hominem in an interactional perspective / Ruth Amossy // *Proceedings of the Fourth International Conference on Argumentation*. -

Amsterdam: Sic Sat, 1999. - P. 14-18.

25. Лисанюк Е.Н. Аргумент ad hominem с точки зрения логики / Е.Н. Лисанюк // *Логико-философские штудии*. - 2008. - Вып. 6. - С. 50-60.

Мисик С.Г.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та
соціально-економічних дисциплін
ОДУВС

Надійшла до редакції: 17.03.2014

УДК 343.846

ПРОБЛЕМА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОБАЦІЇ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Бібік І.С.

Тарасенко Р.В.

У статті зосереджена увага на сучасних проблемах створення національної моделі пробації та впровадження її в законодавство України. Автор концентрує увагу на широкій поширеності пробації в сучасних розвинених країнах, що сприяє запозиченню та втіленню лише апробованих засад пробації в систему кримінальної юстиції та в національне законодавство України загалом.

Ключові слова: покарання, пробація, альтернативні заходи кримінально-правового впливу, служба пробації.

В статті сфокусовано увагу на сучасних проблемах створення національної моделі пробації та впровадження її в законодавство України. Автор концентрує увагу на широкій розповсюдженості пробації в сучасних розвинених країнах, що сприяє запозиченню та втіленню лише апробованих засад пробації в систему кримінальної юстиції та в національне законодавство України загалом.

Ключевые слова: наказание, пробация, альтернативные меры уголовно-правового воздействия, служба пробации.

In the article rapt attention is on modern problems of creating a national model of probation and implementation of legislation in Ukraine. An author attracts attention on the prevalence of probation in the developed countries, which in turn facilitates borrowing and implementation only proven principles of probation in the criminal justice system and the national legislation of Ukraine as a whole.

Keywords: punishment, probation, alternative measures of criminal legal action, the probation service.

Метою покарання є досягнення кінцевого результату та встановлення соціальної справедливості, якого прагне домогтися держава в ході застосування судом до особи такого особливого заходу державного примусу, яким є кримінальне покарання. Одним із найбільш розповсюджених і широко застосованих заходів протидії злочинності є покарання у вигляді позбавлення волі, що передбачає ізоляцію від суспільства, руйнацію соціально корисних зв'язків і має на меті убезпечити суспільство від суспільно-негативних наслідків, які породжені непра-

вотними діями з боку особи та тих, які можуть бути вчинені в майбутньому.

З розвитком громадського суспільства та втілення основних його принципів у життя, не залишається осторонь питання застосування заходів кримінально-правового впливу до особи, яка вчинила протиправне діяння й зазнала негативної оцінки з боку держави, але своєю поведінкою засвідчує те, що вона стала на шлях виправлення. Однією з новел кримінального права є саме інститут пробації.

Вивченням проблематики становлення інституту пробації займалися такі провідні вчені, як О.В. Беца, І.Г. Богатирьов, Т.А. Денисова, В.М. Дрьомін, О.Г. Колб, В.О. Меркулова, А.Х. Степанюк, В.О. Уткін, Д.В. Ягунов, І.С. Яковець та інші. Але на сьогодні інститут пробації висвітлений у кримінально-правовій літературі недостатньо, а багато конструктивних пропозицій не впроваджено у вітчизняне законодавство.

Пробація як захід кримінально-правового впливу схвалюється на міжнародному рівні. У 1951 році Економічна та соціальна рада ООН висловила на підтримку максимально можливого розповсюдження пробації на правовій мапі світу в країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку й культури пенітенціарної практики. Мінімальні Стандартні Правила ООН стосовно заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські Правила), надають високу оцінку зазначеній формі соціально-правового контролю щодо засуджених.

Популярність пробації в розвинених країнах світу визначається значним потенціалом попередження рецидиву злочинів, економічною доцільністю для суспільства, а також моральною цінністю, яка дозволяє досягти мети кримінальної політики найбільш гуманними засобами [6, 2].

Законопроект України "Про пробацію" 1 від 18.01.2013 року № 1197-містить таке визначення пробації - система наглядових і соціально-виховних заходів, які застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до осіб, яких притягнуто до кримінальної відповідальності, та забезпечення суду інформацією, що характеризує особу, яка притягається до кримінальної відповідальності [4].

Сутність пробації полягає у випробуванні певних категорій злочинців спеціальними юридичними обов'язками, поєднаними з наданням їм різної допомоги реабілітаційного характеру. Її мета полягає в ефективному